

O‘ZBEKISTON MISOLIDA TIRKATAJ MAHSULOTLARNI JAHON BOZORIDAGI O‘RNINI OSHIRISH

Ibragimova Yulduz Shamsiddinova

*Termiz davlat pedagogika instituti Texnologiya va geografiya fakulteti Texnologik
ta’lim yo’nalishi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekistonning tirkataj mahsulotlari (to‘qimachilik, charm-poyabzal, tayyor kiyim-kechak, gilam va boshqa qayta ishlangan mahsulotlar) jahon bozorida egallagan o‘rni, eksport hajmlari hamda raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Xususan, global talab, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, eksport geografiyasini kengaytirish va xalqaro standartlarga moslashuv masalalari ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *tirkataj mahsulotlari, eksport, jahon bozori, O‘zbekiston, raqobatbardoshlik, qo‘shilgan qiymat.*

Аннотация: *в данной статье будет проанализировано место Узбекистана на мировом рынке прицепной продукции (текстиль, кожаная обувь, готовая одежда, ковры и другие изделия переработки), объемы экспорта и возможности повышения его конкурентоспособности. В частности, будут рассмотрены вопросы глобального спроса, внедрения инновационных технологий, расширения географии экспорта и адаптации к международным стандартам.*

Ключевые слова: *продукция народного потребления, экспорт, мировой рынок, Узбекистан, конкурентоспособность, добавленная стоимость.*

Abstract: *This article will analyze Uzbekistan's place in the global market of trailed products (textiles, leather shoes, ready-to-wear, carpets and other processed products), export volumes and opportunities to increase its competitiveness. In particular, issues of global demand, the introduction of innovative technologies, the expansion of export geography and adaptation to international standards will be considered.*

Keywords: *circulation products, export, world market, Uzbekistan, competitiveness, value added.*

Kirish

Jahon xo‘jaligi tizimida milliy iqtisodiyotlarning barqaror rivojlanishi ularning xalqaro savdodagi o‘rni va raqobatbardoshligi bilan chambarchas bog‘liq. Bugungi kunda global bozorning asosiy xususiyatlaridan biri — yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish va ularni eksport qilishdir. Shu nuqtai nazardan qaralganda, tirkataj mahsulotlari (to‘qimachilik, tikuv-trikotaj, charm-poyabzal, gilam va boshqa qayta ishlangan mahsulotlar) xalqaro savdo hajmida salmoqli ulushni tashkil etadi. Chunki ular insonlarning kundalik ehtiyojlarini qondirish bilan bir qatorda, mamlakatlar iqtisodiyotida sanoat tarmoqlarini diversifikatsiya qilish va xomashyo eksportidan tayyor mahsulot ishlab chiqarishga o‘tishda muhim vosita hisoblanadi.

O‘zbekiston iqtisodiyotida ham so‘nggi yillarda tirkataj mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish va ularning jahon bozoridagi o‘rnini mustahkamlash masalalari davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Mamlakatimizda paxta yetishtirish, charm xomashyosi va tabiiy ipak resurslarining boyligi ushbu sohalarda raqobatbardosh tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish uchun keng imkoniyat yaratmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qator qaror va farmonlarida to‘qimachilik, charm-poyabzal, gilamchilik sanoatini rivojlantirish, eksport geografiyasini kengaytirish, xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ishlab chiqarish bo‘yicha aniq vazifalar belgilangan.

Shu bilan birga, global raqobat sharoitida mamlakat mahsulotlarini xalqaro bozorda ilgari surishning o‘ziga xos qiyinchiliklari ham mavjud. Avvalo, O‘zbekiston eksportining katta qismi hali ham xomashyo yoki yarim tayyor mahsulotlarga to‘g‘ri kelmoqda. Bu esa yuqori qo‘shilgan qiymatli tayyor mahsulotlar ulushining oshishiga to‘sqinlik qiladi. Bundan tashqari, xalqaro savdo tizimida brend va dizayn, ekologik tozalikka oid sertifikatlar, logistika infratuzilmasi hamda elektron savdo platformalarida faol ishtirok etish raqobatbardoshlikning muhim shartlaridan hisoblanadi. Shu sababli, O‘zbekiston mahsulotlarini jahon bozorida samarali ilgari surish uchun chuqur qayta ishlash jarayonlarini kengaytirish, eksportni diversifikatsiya qilish, brendlashuv va marketing tizimini rivojlantirish zarur.

Ayni paytda jahon bozorida tirkataj mahsulotlariga talab ortib bormoqda. Xususan, ekologik toza, qayta ishlanadigan, zamonaviy dizaynga ega mahsulotlar xaridorlar tomonidan ko‘proq qadrlanmoqda. Shu sababli O‘zbekiston ishlab chiqaruvchilari uchun yangi bozor segmentlariga kirish, xalqaro savdo maydonlarida faol ishtirok etish hamda milliy hunarmandchilik an‘analarini zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish keng imkoniyatlar yaratadi. Bu jarayonlar mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish, eksport hajmini ko‘paytirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishda muhim omil bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Shunday qilib, O‘zbekiston misolida tirkataj mahsulotlarni jahon bozoridagi o‘rnini oshirish masalasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy jihatdan ham dolzarbdir. Bu borada amalga oshirilayotgan islohotlar, qabul qilinayotgan huquqiy-me‘yoriy hujjatlar, xorijiy hamkorlik loyihalari va investitsiya dasturlari kelgusida mamlakatimizning xalqaro savdo tizimidagi mavqeini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Asosiy qism

O‘zbekiston iqtisodiyotida tirkataj mahsulotlar ishlab chiqarish sohasi strategik ahamiyatga ega bo‘lib, mamlakatning sanoat salohiyatini kengaytirishda va eksport hajmini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Tirkataj mahsulotlari tarkibiga to‘qimachilik, tikuv-trikotaj, charm-poyabzal, gilamchilik va boshqa qayta ishlangan tayyor mahsulotlar kiradi. Ushbu sohalarning rivojlanishi xomashyoni chuqur qayta ishlash orqali yuqori qo‘shilgan qiymat yaratish, yangi ish o‘rinlari tashkil etish hamda xalqaro bozorda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga imkon beradi [1].

Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2023–2024 yillarda O‘zbekistonning to‘qimachilik va tikuv-trikotaj mahsulotlari umumiy eksportning 20 foizidan ortig‘ini tashkil etgan. Bu

ko‘rsatkich respublikaning tashqi savdo salohiyatida mazkur tarmoqning muhim o‘rin egallayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, charm-poyabzal va gilam mahsulotlari ham jahon bozorida asta-sekin o‘z o‘rnini topmoqda [2].

Global miqyosda tirkataj mahsulotlarga bo‘lgan talab yildan yilga ortib bormoqda. Xalqaro ekspertlarning ta’kidlashicha, hozirgi paytda bozor quyidagi asosiy tendensiyalar bilan xarakterlanadi:

- Ekologik toza mahsulotlarga talabning oshishi. Qayta ishlanadigan, atrof-muhitga zarar keltirmaydigan, sertifikatlangan mahsulotlar xaridorlar tomonidan afzal ko‘rilmogda.

- Brend va dizaynning ahamiyati. Zamonaviy dizayn yechimlari va xalqaro brendlashuv raqobatning muhim omiliga aylanmogda.

- Elektron savdo platformalarining kengayishi. Amazon, Alibaba, Wildberries kabi platformalarda tirkataj mahsulotlarining ulushi yildan yilga ko‘paymogda.

- Texnologik yangilanishlar. “Aqlli” ishlab chiqarish, avtomatlashtirilgan tikuvchilik liniyalari va raqamli dizayn usullari soha rivojini tezlashtirmogda[3].

O‘zbekiston uchun ushbu global tendensiyalarni hisobga olish muhim, chunki xalqaro bozorda o‘z ulushini oshirishda mahalliy ishlab chiqaruvchilar ekologik sertifikatlarga ega bo‘lishi, brendlashuvni yo‘lga qo‘yishi va elektron tijorat imkoniyatlaridan foydalanishi zarur.

Bugungi kunda O‘zbekistonning tirkataj mahsulotlari 70 dan ortiq mamlakatlarga eksport qilinmogda. Eksport geografiyasi asosan Rossiya, Xitoy, Turkiya va Yevropa Ittifoqi davlatlari bilan chegaralangan. Biroq, eksportning katta qismini hali ham xomashyo va yarim tayyor mahsulotlar, xususan ip-kalava va mato tashkil etadi. Bu esa tayyor kiyim-kechak va boshqa tayyor mahsulotlar eksportini kengaytirishga ehtiyoj borligini ko‘rsatadi [4].

Bundan tashqari, eksport logistikasi ham muhim masala bo‘lib qolmogda. O‘zbekistonning geografik joylashuvi dengiz portlaridan uzoqligi sababli tashqi bozorlarga chiqishda qo‘shimcha transport xarajatlarini yuzaga keltiradi. Shu bois, mintaqaviy transport koridorlarini kengaytirish va xalqaro logistika markazlari bilan hamkorlik qilish strategik vazifa hisoblanadi.

O‘zbekistonning jahon bozoridagi ulushini kengaytirish yo‘lida quyidagi muammolar va cheklovlar mavjud:

1. Xomashyo eksportining yuqori ulushi. Paxta xomashyosi hali ham eksportning katta qismini tashkil etmogda. Bu esa tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlarini to‘liq ishga solmaslikni ko‘rsatadi.

2. Texnologik modernizatsiyaning sekinligi. Yangi ishlab chiqarish uskunalari va innovatsion texnologiyalarning yetarli darajada joriy etilmagani mahsulot sifatiga ta’sir qilmogda.

3. Brendlashuv va marketingning sustligi. Mahsulotlarning xalqaro bozorda tan olinishi uchun brend va dizayn jihatidan yetarlicha faoliyat yuritilmagan.

4. Sertifikatlash muammolari. Xalqaro talabga mos ravishda ISO, OEKO-TEX kabi standartlarga ega bo‘lmagan mahsulotlar ayrim mamlakatlarga eksport qilinmaydi [5].

Xulosa

Umuman olganda, O‘zbekiston tirkataj mahsulotlari xalqaro bozor uchun katta salohiyatga ega. Xomashyo bazasining boyligi, mehnat resurslarining ko‘pligi, milliy hunarmandchilik an‘analari ushbu sohaning rivoji uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qilmoqda. Ammo jahon bozoridagi kuchli raqobat sharoitida muvaffaqiyat qozonish uchun mahsulotlarni chuqur qayta ishlash, xalqaro standartlarga moslashtirish, brend yaratish va elektron savdo imkoniyatlaridan keng foydalanish zarur. Shu yo‘l bilan O‘zbekistonning tirkataj mahsulotlari jahon bozorida yanada yuqori mavqega ega bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. 2024 yilgi eksport faoliyati to‘g‘risida hisobot. – Toshkent, 2024.
2. World Bank. Global Textile and Apparel Industry Report. – Washington, 2023.
3. WTO. World Trade Statistical Review 2024. – Geneva: WTO Publications, 2024.
4. OECD. Trade Policy Review: Uzbekistan. – Paris: OECD Publishing, 2022.
5. Rakhimova D. O‘zbekistonning charm-poyabzal sanoatini rivojlantirish istiqbollari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2024.